

YAHUDİLİK IV -İNANÇ ESASLARI-

Prof. Dr. Cengiz BATUK

C- YAHUDİLİKTE MESİH VE SABATAYCILIK

DOÇ. DR. CENGİZ BATUK

© prof. dr. cengiz batuk

Yahudilikte Mesih

Mesihi Hareketler

Kabbala Mistisizmi ve Sabataycılık

Sabatay Sevi'nin Hayatı

İnançları

MESİH BEKLENTİSİ

- MS 12. yy.da Mûsâ b. Meymûn tarafından Yahudi İnanç Esaslarından (Emunot) birisi haline getirilmiştir.
- “Mesih gelecektir; geciktiği halde her gün onun gelmesini bekleyeceğim.”

- MÖ 2. yy.'dan itibaren yaygın bir Yahudi inancı olarak bilinmektedir.
- Mesih beklentisi köken olarak İşaya'ya (MÖ 740-700) kadar gitmektedir.

- Ancak Mesih beklentisinin **esas itibariyle Babil sürgünü (MÖ V. yy.) sonrası dönemde ortaya çıktığı** öylenebilir.

MESİH KELİMESİNİN ANLAMLARI

Mesih, İbranice *mašiah* (yağlanma) teriminden türetilmiştir.

literal anlamı
“yağlanmış birisi”dir.

Mesih kelimesi, Tanah içerisindeki ilk kullanımları **eskatolojik bir kurtarıcı olarak değil**, onun bu kelime anlamı doğrultusunda yağlanmış, **kutsanmış ve özel seçilmiş kişi** anlamındadır.

II. İşaya'dan (İşaya kitabının 40 – 55. bölümlerinin yazarı olan apokaliptik peygamber) **önce aslında bir ritüel olarak yağla kutsanmış olan kral veya rahipleri ifade etmek için kullanılan bir kelime olarak dikkat çekmektedir.**

MESİH KELİMESİNİN KULLANIMLARI

Yağlanma ritüeli eski İsrail krallarının tahta oturmaları sırasında din adamları tarafından kutsanmalarını kapsayan özel bir törendir.

Ritüel sonrasında kutsallık kazanan “yağlanmış kral” tanrının halkını tanrı adına yönetme yetkisini elde etmiş olur.

Bu anlamda Tanah'ta Mesih kelimesi, Saul, Davud, Süleyman ve diğer İsrail kralları için kullanılmıştır.

İsrail Kralları için kullanılan özel bir terimdir. Onların dışında sadece İran kralı **Cyrus** (Keyhüsrev) için kullanılmıştır.

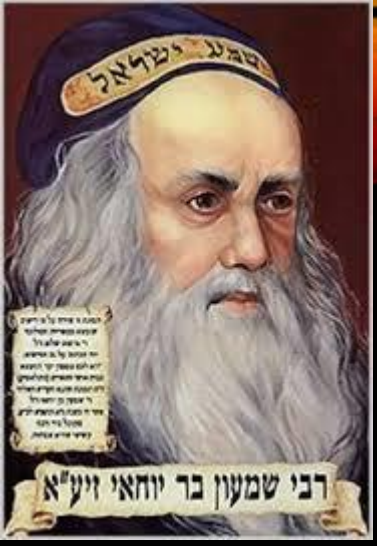
Babil Sürgünü sonrasında ise, İsrail Krallığı'nı yeniden inşa etmesi ve insanları bütün kötülüklerden koruması, kurtarması beklenen **ESKATOLOJİK KRAL** için kullanılmaya başlanılmıştır.

MESİH İNANCININ KÖKENİ

- Yahudilikte Eskatolojik anlamda Mesih düşüncesinin gelişiminin Sümer ve Eski İnan kaynaklı olduğu düşünölmekle birlikte doğrudan kendi yaşadıkları hayatla ilişkisi vardır.
- Babil Sürgünü sonrasında kısa dönemler (Ezra dönemi gibi) hariç Yahudiler tam olarak Kudüs'e hakim olamıyorlar ve 1948'e kadar sürecek olan bir sürgün/diyaspora hayatı yaşamaya başlıyorlar. Bu da onların Tanrı tarafından gönderilecek bir kurtarıcı beklmelerine neden olur.

- Mesihsel beklentiler yoğun olarak Apokaliptik Metinlerde yer alır.
- Daniel, İşaya, Makkabiler I ve II, Süleyman'ın Mezmurları, XII Patriarkın Ahiti, Tobit, Esdras, Sibylline Kehanetleri, Enoch vb.

MESSIAH

- Özellikle MS 1. yy'dan itibaren çok sayıda Mesihî hareket ve sahte Mesih ortaya çıkar. Hz. İsa'da Yahudilere göre bu sahte Mesihlerden birisidir.

- Mesihî hareketlerden en dikkat çekenlerden birisi MS 132 -135 yılları arasında Yahudi halkını tekrar bağımsızlığına kavuşturmak, umutlarını yeniden canlandırmak ve onlara iyi bir gelecek sağlamak için yola çıkan **Şimeon Bar Kohva (Koziva)**'nin hareketidir. 3 yıl süreyle Roma'ya karşı yürütülen Yahudi isyanının liderliğini yapar.

Simon bar Kokhba

- Bar Kohva'nın Mesihliği dönemin Yahudi alimi Rabbi Akiva tarafından da teyit edilir.

- Ortaçağ Avrupasında Kabbala mistisizminin etkisi artar. Kısmen İslam dünyasındaki Hurufilerinde etkisinde kalarak Mesih'in geliş tarihini saptamaya dönük hesaplamalar yapılır.
- Kabbalacıların meşhur kitabı Zohar'da yer alan bir ifade de **408** yıl sonra insanların yeni bir hayata kavuşacakları ifade edilmektedir.
- İlk yapılan hesaplamaya göre bu tarihin **1648** yılı olduğu saptanır.

- Bu tarihlerde ortaya çıkan çok sayıda Mesih vardır. **Abraham Abulofya**, Samuel Molto, **Aşer Lemmlein**, Niseim ben Abraham, **Manassah David Reuben**, Solomon Molcho, **Isaac ben Solomon Luria** gibi...

- **Luria**, insanların yaptıkları baskı ve zulümlerin artması karşısında “Yasa”ya ve “Ahde” bağlılığın ışık sürgününü sona erdirerek Mesih’in gelmesini sağlayacağını ve böylelikle kurtuluşun gerçekleşeceğini düşünür.

Luria'dan sonra iki tane Mesih ortaya çıkar:

Manasseh ben Israel (1604-1657)

Sabatay Sevi (1626-1676)

- Manasseh Mesih'in geliş tarihi için önce 1648'i öngörür.
- Ancak Mesih gelmeyince hesaplamada hata yapılabileceđini ve hesaplama yapmamak gerektiđini söyler.
- **Manasseh** aynı zamanda farklı bir Mesih tanımlaması yaparak gerçek Mesih'in Davud oğlu Mesih olduğunu ve asıl beklenenin o olduğunu kendisinin ise Mesih'in işini kolaylaştırmak üzere gönderilen bir öncü Mesih olduğunu söyler. **O Mesih'in Vekili**'dir.
- Manasseh'in günümüz açısından önemi **Yahudi eskatolojik düşüncesiyle Hıristiyan düşüncesini uzlaştırma çabasıdır.** Bu çabanın en somut meyveleri **Evangelizm**'de görölmektedir.
- **Hollandalı (Amsterdam) olan Manasseh**, önce Hıristiyan olarak vaftiz edilir. Ailesi ateşe atılarak yakılmaktan kurtulunca tekrar kendi inancına geri döner.

SABATAYCILIK

- Sabataycılık Yahudi tarihinin en etkili Mesihî hareketi olarak kabul edilmektedir.
- Hareket Sabatay Sevi'nin peygamberi ya da sözcüsü konumundaki Gazzeli Nathan'ın teşvikiyle Mesihlik iddiasında bulunmasıyla başlar.
- Ancak daha sonra Sevi'nin Müslüman olması ve akabinde gelişen olaylar neticesinde heretik ve gizli bir harekete dönüşür.
- Rusya'dan, Amerika'ya, İngiltere'den Yemen'e kadar geniş bir coğrafyada etkili olan hareketin geçmişte Osmanlı, İtalya, Polonya ve Almanya'da günümüzde ise halen Türkiye'de mensupları vardır.

SABATAY SEVİ / MEHMET AZİZ EFENDİ (1626 - 1675)

- 1626'da İspanyol göçmeni bir aileye mensup olarak İzmir'de doğar.
- Küçük yaşlarından itibaren dini konularla ilgilenir. Kabbala mistisizmine ilgi duyar.
- 15 yaşında eski kitapların mistik anlamlarını keşfetmekle uğraşır.
- 18'ine geldiğinde artık bunları okutabilecek bir hoca konumuna yükselir.

SABATAY SEVİ

- Hayatı hakkında çok fazla spekülasyon mevcuttur. Hareketin içe kapanıklığı, gizliliğe önem veriyor olması gerek hareketin gerçek yapısı ve gerekse Sevi'nin hayatı hakkında sınırlı bilgilere ulaşılmasına neden olmaktadır.
- Çocukluğundan itibaren zühde mistik yaşama ilgi duyan Sevi'nin farklı manik depresif ataklar sergilediği, hatta zaman zaman sara nöbetlerine benzer nöbetlere maruz kaldığı anlatılır.
- Takipçileri onun melankolik kişiliğini ve kişiliğindeki bütün problemleri unsurları Mesihliğinin bir işareti olarak yorumlarlar.

- Ailesi onu çok genç yaşta evlendirir. Ancak zahidlik anlayışı gereğince eşiyle hiçbir cinsel münasebette bulunmaz.
- Bunun üzerine ikinci kez evlendirilir. Yine aynı şekilde davranır.

• Lakin ileri yaşlarında tam tersi bir tutum içine girerek kadınlara fazla düşkün hatta cinsel sapıklık derecesine varan eğilimler sergilediği rivayet edilir.

- Çoğunlukla Oruç tuttuğu, sık sık bedenini yıkadığı ve uzun müddetler boyunca yalnız başına tefekküre daldığı rivayet edilmektedir.

SABATAY SEVİ

- Sabatay Sevi, ilk olarak **1648**'de Mesihlik iddiasında bulunur.

- 1648 Kabbalistik hesaplara göre Mesih'in ortaya çıkacağı tarihtir.

- 22 yaşındaki genç bir hahamın Mesihlik iddiası İzmir'deki Hahamlar tarafından kabul görmez.

- 1648'de Mesihliğin önce yakınlarına aktaran Sevi daha sonra bir Cumartesi ayini esnasında Mesihliğini ilan eder.
- Ancak Yahudi cemaat derhal kendisini sinagogtan çıkararak tepki gösterir.

- Oysa Talmud'a göre bu yasak bir eylemdir. Bu ilanı ancak **Süleyman Mabedi** inşa edildiğinde **Kudüs**'te Yüce Kral (Mesih) yapabilir.

Sabatay Sevi'nin tahta çıkışının temsili resmi
1666 tarihli resim [Amsterdam Jewish](#) dergisi
Tikkun'dan alınmıştır.

- İzmir'de fazla taraftar bulamayan ve Hahamların yoğun tepkisine maruz kalan Sevi, Balkanlar, Filistin ve Mısır'a gider.
- Bu yolculukları esnasında **Gazzeli Nathan**'la tanışır.
- Görevi Ruhları Mesih'in gelişine hazırlamak olduğunu söyleyen ve kendisinin peygamber olduğunu iddia eden Nathan, Sevi'nin Mesihliğiyle ilgili bir vizyon/rüya gördüğünü söyler (1665).
- Kendisinin beklenen Mesih olduğu konusunda Nathan'dan da gerekli desteği alan Sevi, önce **Gazze**'de daha sonra da **Kudüs**'te (1665) tekrar Mesihliğini ilan eder.
- Taraftarlarıyla birlikte Kudüs'e gider. Bu defada Kudüs'teki din adamları şehirden kovarlar.

- Kudüs'ten ayrıldıktan sonra önce Halep'e daha sonra da İzmir'e gelir.
- Yaygın rivayete göre Türk Sultanını yenip kurtuluşu başlatacağı tarih olarak 1666 yılını ortaya atar.
- 1666 tarihi Kabbalistik hesapta revizyon anlamına gelmektedir. İlk tarih 1648'di.
- Sabatay Sevi, İzmir'e dönüşünde Krallar gibi karşılanır. İlkinin aksine bu defa bir taraftar kitlesi oluşmuştur.
- Bu defa resmen Aralık 1665/Ocak 1666'da İkinci Kez Mesihliğini ilan eder.

- Gazzeli Nathan hareketin yayılmasında ve taraftar sayısının artmasında önemli bir rol üstlenir.
- O elçisi, peygamberi olarak tüm Yahudileri Mesih'e itaate çağırır.
- Hareket daha ziyade fakir Yahudiler arasında yayılmakla birlikte hatırı sayılır ölçüde tüccarlardan ve zenginlerden de destek görür.
- Hareket özellikle Doğu Avrupa Yahudileri arasında Amsterdam, Hamburg ve Selanik civarında daha fazla yayılır.
- İzmir'de yaklaşık 4 ay kral gibi yaşar.
- Bu esnada kendisine hediye edilen çok sayıda genç kızla birlikte olduğu, hanımı Sara'nın da çok sayıda erkekle birlikte olduğu ve bunda da bir sakınca görmedikleri anlatılmaktadır.

• Sınırsızca her türlü zevk ve sefaya dalınmasını Sabatay Sevi şöyle izah eder:

• “Tanrı’nın tek ve ilk doğan oğlu, Sabatay Sevi’den İsrail’in Mesih’i ve kurtarıcısından bütün İsrailoğulları’na selam! Madem ki sizler İsrailoğulları’nın kurtuluşunu, peygamberlerimizin ve babalarımızın söylediklerinin tahakkuk ettiğini görmek şerefini kazandınız, artık acı günleriniz, oruç günlerine dönüşmelidir. Çünkü ey İsrailoğulları, artık siz ağlamayacaksınız. İşte bunun içindir ki Tanrı size bu ifadeyi güç teselli verdi. Tamburlarla, orglarla, musiki ile sevinç ve neşenizi ilan ediniz. Asırlardan beri size vaadettiğini bugün yerine getirmiş olana bu suretle şükranınızı ifade eyleyiniz... Nihayet hiçbir şeyden çekinmeyiniz. Çünkü sizin hakimiyetiniz bütün milletlere şamil olacaktır ve siz yalnız dünya yüzündeki mahluklara değil, denizlerin dibindeki mahluklara bile hükmedeceksiniz. Bütün bunlar sizin teselliniz ve hazzınız içindir.”

- Mesih krallığını kurduğuna inanan Sevi, dünyayı 38 parçaya böler ve her bir parçasına müntesiplerinden birisini yönetici olarak tayin eder.

Sabatay Sevi'nin tahta çıkışının temsili resmi
1666 tarihli resim [Amsterdam Jewish](#) dergisi
Tikkun'dan alınmıştır.

- Gelenekte yaptığı değişiklikler vb. problemlerle kendisine sempati duyan din adamları etrafından uzaklaşmaya başlar.
- Krallık iddiası, Yahudi cemaatin rahatsızlık duyup Padişahlık makamına şikayet etmeleri ve Sevi'nin etkisinin Müslümanlar üzerine de yayılmaya başlaması üzerine (Bektaşilerden bir grubun intisap ettiği rivayet edilmektedir.) Köprülü Fazıl Ahmed Paşa'nın emriyle tutuklanarak İstanbul'a getirilir.

Tutuklanan Sevi,
Gelibolu/Abidos'da
hapse atılır. Fakat
ziyaretçileriyle
görüşmesine izin verilir.

İdam edilmemesi ve
ziyaretçi serbestliği onun
prestijinin artmasına
neden olur.

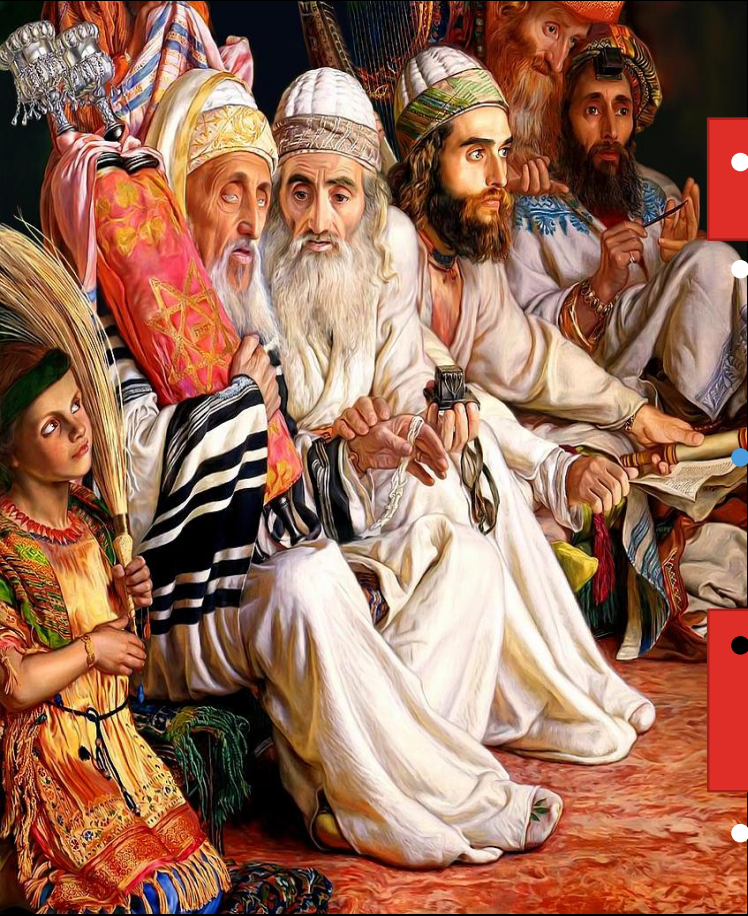
- 16 Eylül 1666'da Sevi, Edirne'ye getirilir ve Divan'ın huzurunda yargılanır.

- Padişah IV. Mehmed, kendisinden bir mucize göstermesini ister. Mucize gösterirse affedecektir. Kendisinden istenen mucize:

- Sabatay çırılçıplak soyulacak. Vücuduna en maharetli okçular nişan alacak. Eğer atılan oklar vücuduna işlemezse, o zaman Sultan da kendisinin Mesihliğini tanıyacaktır.

- Bu teklif karşısında Sabatay kendisinin mesihlik gibi bir iddiasının olmadığını, bu sıfatın etrafındakiler tarafından kendisine yakıştırıldığını söyler.

- Bu ifadeyle tatmin olmayan Padişah ceza almaması için kendisine Müslüman olmayı önerir. Kabul etmekte zorlansa da şehadet getirerek Müslüman olur.
- Sevi, Aziz Mehmet Efendi ismini alır.
- O tarihten itibaren de cemaati hahamlar tarafından heretik ilan edilir.
- Yahudi din adamları gelişen olaylar karşısında memnunluk duyarlar.
- Sevi'nin cemaati artık "Dönmeler/Maaminim" adıyla anılacaktır.
- Cemaat için en fazla kullanılan diğer isimler ise: Selanikliler, Sabataycılar ve Dönmeler olacaktır.

- Abraham Galanté, Sabatay'ın Müslüman olmasına ilişkin şu değerlendirmeyi yapar:
- “Sabatay'ın skandallarına son veren **Sultan IV. Mehmed** Yahudiliği büyük bir faciadan kurtardı. Bu nedenle Yahudilik/Musevilik kendisine minnettardır.’

- Sabatay'ın Müslüman olması cemaati tarafından Tanrı'nın emri olarak kabul edilir. Buna göre "Tanrı, Sabatay'ın eski varlığını göğe kaldırmış ve yerine cübbe ve sarık altında Mesihliğine devam edecek olan bir melek bırakmıştır."

- Bir müddet sarayda kalan Sabatay, Musevileri ve eski cemaatini İslam'a kazandırmak istediğini söyleyerek Sultan'dan müsaade ister. Kendisine verilen müsaadeyle bu defa Müslüman kisvesi altında faaliyetlerine devam eder.

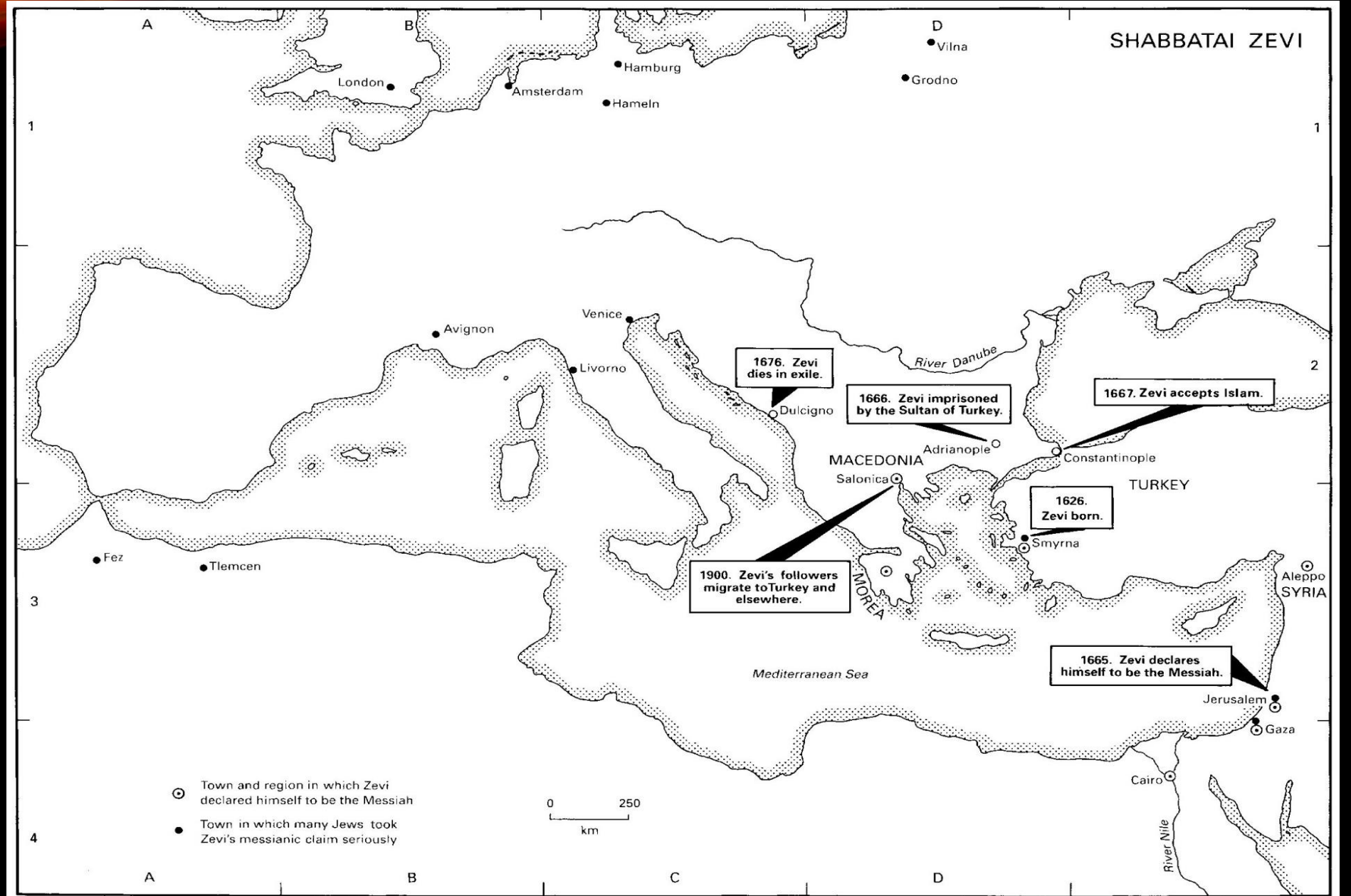

- Sabatay'ın dış görünümü Müslüman'dır. Ama gerçekte İslamî kurallara uymaz.
- Yahudi şeriatına da tam olarak bağlı olduğu söylenemez.
- Böylelikle İslam ve Yahudilik arasında ama daha çok Yahudiliğe yakın bir akım ortaya çıkmış olur.
- Sabatay, Edirne ve İstanbul'da Mesahi dinini yaymaya devam eder ve bazı Mevlevi gruplarla irtibata geçer.

- Bunun üzerine 1672'de tekrar tutuklanarak Arnavutluk'a sürgün edilir. Ölünceye kadar da burada kalır.

SABATAY SEVİ'NİN HAYATINA DAİR HARİTA

- Arnavutluk'un Ülgün kentinde beş yıl sürgün yaşar. Bu esnada kendi inançlarını anlatan eserler kaleme aldığı söylenir ve meşhur 18 maddelik emirnamesini kaleme alır.
- Yaratıcıyı kabul etme, Sabatay'ın Davut neslinden gelen bir Mesih olduğuna iman etme gibi hususları içerir.
- Ayrıca, sünnete itina gösterilmesi, zinadan, yalandan, yalancı şahitlikten uzak durulmasını emreder. Lakin zinaya bir taraftan yasak konulurken diğer taraftan müphem bir şekilde müsamaha gösterilir.
- 16 ve 17. emirlerinde Türklerin adetlerine uyma konusunda dikkatli olunmasını, Gözle görülen bütün adet ve ibadetlerin yerine getirilmesini ancak hiçbir şekilde Müslümanlarla nikah akdi yapılmamasını emreder.

- Sabatay Sevi, 30 Eylül 1675 / 17 Eylül 1676'da Ülgün'de ölür ve bir ırmak kenarına defnedilir.
- Müritleri ölmediğine göğе yükseldiğine inanırlar ve bu yüzden belli zamanlarda ırmak ve deniz kenarına giderek geri gelmesi için dua ederler.

- Hareket Sevi'nin de işaret buyurduğu üzere üs olarak kendisine Selanik'i seçer. Zira Selanik'e 200 Sabataycı aile yerleşir.
- Selanik cemaati mübadele sırasında İstanbul'a göç eder.

©JewishEncyclopedia.com

Selanikteki cemaatin Mesih'in gelişi için hazırlık olarak yıkanmalarını gösteren bir gravür.

GENEL ÖZELLİKLERİ

- Hiçbir şekilde gerçek kimliklerini açıklamazlar.
- Cemaat dışında evlilik yapılmaz.
- Cemaatin içinde zaman zaman İslam'a daha yakın duranlar olduğu gibi Yahudiliğe daha meyyal olanlar olmuştur. İslam'a ilgi duyanların genellikle Mevlevilerle irtibat kurduğu söylenilir.
- Yahudiler ve bugünkü İsrail, onları Yahudi olarak tanımamaktadır. Halen heretik olarak kabul edilmekle birlikte resmen bir Yahudi mezhebi olarak tanınma konusunda girişimlerde bulunanları da vardır.

• İnanç ve Ayinler

- Sabataycılığın temel dini inanç kaideleri, Yahudiliğin mistik ekollerinden Kabbalistik metodun Levi yorumundan oluşmaktadır.
- Selanik günlerinde bitişik nizam ve birinden diğerine kolaylıkla geçilebilen evlerde yaşayan bu cemaat efradının evlerinden birinde yeşil abajurlu lambaların zayıf ışığıyla aydınlatılmış gizli toplantı yerleri vardı.
- "**Kahal**" denilen bu yerlerde "**Payyetan**" adı verilen din uluları tarafından dualar okunur ve "Ab-bet-din" denilen reisler tarafından vaaz edilirdi. Bu vaazlarda daima Sabatay'ın adı yüceltilirdi. Hem bu Mesihin ve hem Yakup Querido'nun günün birinde ümmetlerini kurtaracakları inancı üzerinde ısrar edilirdi. Gerek ayinler ve gerekse ritüeller tamamen gizli tutulduğundan bilimsel araştırmalara kaynaklık edebilecek bilgileri elde etmek oldukça zordur.

- **Bayramları**

- Yılın çeşitli günlerinde ve her biri ayrı bir anlam taşıyan 16 tanedir.

- Bunların içinde en ilginç ise Mart 22'de yani baharın birinci gününde kutlanan **Kuzu Bayramı, Dört Gönül Bayramı**'dir.

- Detaylı bilgi için (A.Gövsa, Sabatay Sevi, s.64)

SABATAYCI GRUPLAR

- Sabatay'dan sonra cemaat 3'e ayrılır:
- **YAKUBİLER** (Abdullah Yakub / Josef Kerido'nun liderliğindeki grup) [Bu gruptakiler görüntü olarak İslami geleneklere daha bağlı ve çoğunlukla memurluğu tercih etmektedirler.]
- **KARAKAŞLAR** Yakubla anlaşamayanlar tarafından Mustafa Çelebi önderliğinde oluşan grup. Karakaşlar, Müminler/Maaminim, On yollular, Osman Baba Partisi gibi isimlerle bilinirler. Radikal eğilimlidirler.
- **KAPANCILAR** / PAPULAR Karakaşlardan Osman Ağa'nın Mesih olmadığını iddia ederek onlardan ayrılırlar. İlimli ve daha makul, hurafelerden uzak durmayı savunan bir grup olarak bilinir.

ANADOLU YAHUDİLERİ

- Bazı tarihçiler Anadolu'ya Yahudilerin MÖ 3-4. yy. geldiğini söyler.
- Frikyalı, Lidyalı ve Antakyalı civarına yerleşirler. (MS 395-1453)
- Osmanlı Orhan Gazi 1326'da Bursa fethinde onlarla karşılaşır ve bir takım imtiyazlar verir.
- Fatih, Anadolu'daki Yahudileri İstanbul'a yerleştirir.
- 1492-1512 İspanya'dan sürgün edilen Yahudiler Osmanlı'ya getirilir.